ВІДГУК

офіційного опонента
про дисертацію СКРИЛЬНИКА Сергія Вікторовича

«Лінгвокогнітивне моделювання англійсько-українського усного синхронного перекладу»
(Київ – 2026),

подану на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук
за спеціальністю 10.02.16 – *перекладознавство*

Сучасне перекладознавство розвивається за різними напрямами, і один із них – усний синхронний переклад, який належить до тих ділянок перекладознавства, де практика впродовж останнього десятиліття рухалася швидше за теорію. Після лютого 2022 року англійсько-український синхронний переклад набув особливого значення на міжнародній політичній арені: від засідань Ради Безпеки ООН і пленарних засідань Європейського парламенту до самітів НАТО та виступів у національних парламентах держав-партнерів, під час яких перекладацьке рішення має інституційну вагу.

Донедавна у вітчизняній транслятології були відсутні спроби запропонувати комплексний опис діяльності синхронного перекладача в кількісних категоріях, і саме ця дисертаційна робота відповідає на цей запит.

Отож, ступінь актуальності обраної теми дисертаційної праці Сергія Вікторовича Скрильника зумовлено тим, що класичні моделі еквівалентності й трансформацій описують результат перекладу, а процес прийняття рішень у реальному часі залишається поза їхнім предметним полем.

Водночас актуальність роботи має такі три складники:

- *теоретичний,* який полягає в тому, що для англійсько-української пари мов досі не було створено системи вимірюваних індексів із нормативними діапазонами;

- *методологічний,* зумовлений тим, що когнітивні, прагматичні, культурні й технологічні виміри синхронного перекладу вивчаються окремими напрямами науки, а отже, описані за допомогою категорій, що дуже часто не перетинаються між собою;

- *прикладний,* пов'язаний з підготовкою перекладачів для дипломатичних і силових структур, де конче необхідні критерії оцінювання, узгоджені з рамкою ЕМТ і вимогами НАТО. Матеріал воєнно-кризового інституційного дискурсу 2014–2025 років робить розв'язання цих завдань своєчасним і забезпечує належне розмаїте емпіричне тло.

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1016 и/г
«19» 10 2026 р.

Наукова новизна дисертації зумовлена створенням моделі багатовимірної інтерпретації усного синхронного перекладу (МБІУП) – першої в українському перекладознавстві моделі, яка поєднує теоретичну архітектуру, операціональні індекси і потенціал педагогічного застосування. Її утворюють п'ять функціональних модулів (когнітивний, дискурсивно-функціональний, культурно-соціолінгвістичний, технологічний, безпеково-комунікативний) і дев'ять аналітичних індексів, інтегрованих через показник якості Q. Самостійну методологічну цінність має принцип інтердисциплінарної когнітивної інтеграції, застосування якого не обмежене англійсько-українською парою мов.

Окреслені у Вступі складні завдання С. В. Скрильник вирішує за допомогою новаторських методик епізодного аналізу відновлення як основного аналітичного прийому, в якому одиницею аналізу стає фрагмент тривалістю 5–15 секунд із послідовністю *тригер → втручання → відновлення*. На цій основі вперше класифіковано три типи траєкторій відновлення із числовими порогами: A-quick тривалістю до 5 секунд (41,3 %), B-sustained тривалістю 5–12 секунд (53,7 %), C-failed тривалістю понад 12 секунд (5,0 %).

Уперше виокремлено метакогнітивний рівень регуляції й встановлено нормативні діапазони когнітивних показників у жанровому розрізі для п'яти типів дискурсу із трьома зонами функціонування. Висновок про жанрову специфічність норми в синхронному перекладі теоретично вагомий: він показує, що єдиного критерію якості для всіх комунікативних ситуацій не існує.

Типологія шести прагматичних стратегій перекладацького втручання з описом 41 механізму їхньої реалізації є ще одним цінним внеском у дослідження прагматики усного перекладу, причому окремі механізми, серед яких деагентивізація й модальна нейтралізація, вперше системно описані на матеріалі англійсько-українського синхронного перекладу кризового дискурсу.

Досить потужну теоретико-методологічну базу дослідження, з якої 80 % становлять публікації іноземними мовами, 70 % – новітня література 2021–2026 років видання, а також автентичний фактичний матеріал, представлено логічно. Емпірична база дослідження є надзвичайно широкою й розмаїтою. Автор опрацював 216 публічних виступів 2014–2025 років з відкритих архівів ООН, Радбезу ООН, ОБСЄ, Європейського парламенту й Європейської Комісії, НАТО, Vatican News і національних інституцій України, що становлять приблизно 61 годину синхронного мовлення оратора й перекладача; дослідницька вибірка налічує 2021 критичний епізод і 352 хвилини перекладу.

Робота з матеріалом задокументована доволі прискіпливо: вона охоплює близько 33 годин цільового прослуховування попередньо відібраних сегментів і близько 233 годин ручної розмітки в ELAN із триразовою перевіркою таймкодів. Транскрибування виконано з опорою на Whisper (модель large-v3), статистична

обробка матеріалу вибірки здійснена в R і SPSS з незалежною перевіркою обчислень засобами Python.

Такий обсяг досліджуваного матеріалу забезпечує надійність і достовірність отриманих результатів і дозволяє кваліфікувати дисертацію як працю, в якій витримано пропорцію між теорією, методологією й практичною апробацією.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що українське перекладознавство отримало інтегральну модель усного перекладу, яка пов'язує мовно-смисловий, перекладознавчий, когнітивний і практичний рівні дослідження в межах єдиного понятійно-категоріального апарату. Введені авторські категорії, як-от «епізод-викид», «серія епізодів», «траєкторія відновлення», «регулятивне втручання», «профіль регулятивної зрілості», розширюють понятійний апарат когнітивного перекладознавства.

Практична цінність дослідження підтверджена документально. Результати впроваджено в навчальний процес кафедрі теорії і практики перекладу з англійської мови КНУ імені Тараса Шевченка через дисципліни «Основи синхронного перекладу», «Двосторонній усний переклад», «Синхронний переклад» і «Переклад конференцій», а методичні матеріали втілено у трьох навчальних посібниках із синхронного перекладу загальним обсягом близько 690 сторінок (2015, 2019, 2024 років видання).

З огляду на багаторічну роботу з підготовки перекладачів, окремо відзначаю ту частину дисертації, де діагностику профілю перекладача прив'язано до конкретних порогових значень індикаторів. Ця методика надає викладачеві вимірюваний критерій замість загальної оцінки і має реальні шанси на впровадження.

Обґрунтованість наукових тверджень, що їх винесено на захист, і висновків, сформульованих у дисертації, підкріплено зазначеною вище широкою джерельною базою виконаного дослідження. Не викликає сумніву фахова філологічна підготовка і коректність дібраного методологічного інструментарію.

Заслуговує на схвалення спосіб, у який автор інтерпретує відхилення від моделі. Підвибірку «епізодів-викидів» (123 епізоди, 6,1 % масиву) він розглядає як самостійну структуру, показуючи внутрішню логіку обох груп. Висновок про те, що риторико-естетичну вагу збереженої формули враховує лише експертне оцінювання, окреслює межі кількісної формалізації й робить модель достовірнішою. Там, де автор висуває гіпотезу або пропонує методологічну рекомендацію, він це прямо зазначає (прикладом є діагностичний інструмент регулятивної зрілості з Додатка Г).

Статистичний компонент виконаний коректно. Внутрішню узгодженість індикаторів перевірено поблоково й водночас обґрунтовано, бо зв'язки всередині блоків є приблизно вдвічі міцнішими за міжблокові.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії і практики перекладу з англійської мови (далі – кафедра) в межах наукової теми «Актуальні проблеми усного, письмового галузевого та художнього перекладу та методики їх викладання» (державний реєстраційний номер 16КФ044-07), що свідчить про належний зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами Навчально-наукового інституту філології (далі – Інститут) Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту; роботу узгоджено із плановою тематикою кафедри.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (397 позицій) і дев'яти додатків. Загальний обсяг – 625 сторінок, з яких 401 сторінка основного тексту з 27 таблицями і 6 рисунками. Композиція логічна: рух від теоретичної рамки через побудову моделі до емпіричної перевірки, аналізу стратегій і прикладних імплікацій.

Перший розділ простежує перехід перекладознавства від оцінювання якості через помилки до розуміння якості через характеристики процесу; огляд побудований як аргументативний виклад, де кожне положення підводить до наступного кроку авторської концепції. Особливо цінним видається підрозділ, що описує академічний поступ від досліджень Г. В. Чернова до студій О. В. Ребрія, де модель багатовимірної інтерпретації усного синхронного перекладу (МБІУП) посідає належне місце. Окремо відзначимо підрозділ 1.6 про психолінгвістичний вимір воєнного контексту, де етичний стрес описано як реальну умову роботи українських синхронних перекладачів.

Другий розділ розгортає архітектуру моделі: кожен модуль отримує ключовий індикатор, кожен індикатор – своє операціональне визначення й спосіб обчислення, а результатом калібрування є рівняння:

$$Q_{\text{est}} = 3{,}71 + 2{,}12 \cdot \text{KKE} - 1{,}87 \cdot \text{IDA} + 1{,}78 \cdot \text{KCE} + 1{,}94 \cdot \text{IBS}$$

Вдалим рішенням є розмежування змінної Emotion_index, що описує властивість стимулу, й індексу емоційно-когнітивної рівноваги, який описує реакцію перекладача на цей стимул. Переконливо представлено й типологію п'яти регулятивних доменів, до того же автор докладно пояснює, чому між доменами й модулями немає обопільно однозначної відповідності, і ми не можемо не погодитися з наведеними аргументами.

Третій розділ застосовує розроблену автором модель до масиву із 2021 епізоду із хронологічною стратифікацією, що включає три фази. Найбільш переконливим видається наскрізний аналіз фрагмента виступу Президента Петра Порошенка в Конгресі США 18 вересня 2014 року, що рухається від процесуальних метрик до двох оцінок якості перекладу, а також дослідження серій послідовних епізодів. Впадає в око кореляція трьох досліджених серій

епізодів із трьома траєкторіями перекладацької концептуалізації. Синхронний переклад звернення Президента до Європейського парламенту 1 березня 2022 року, на нашу думку, представлено достовірно й описано із професійною принциповістю: оскільки повне когнітивне відновлення так і не настає, задокументовано зрив голосу перекладача. Автор доходить висновку про те, що успішність перекладача оцінюється за динамікою функціонування його когнітивної системи. Поза тим, двонапрямний аналіз дає результат самостійної ваги: наявна експлікаційна домінанта в напрямі EN→UK і компресійно-реструктуризаційна в напрямі UK→EN.

Четвертий розділ окреслює типологію шести прагматичних стратегій, де базова стратегія прямого відтворення охоплює 61,9 % масиву, а на прагматичні стратегії припадає 38,1 %. Методологічно сильним є використання контрприкладу: епізод, взятий з перекладу заяви Прем'єр-міністерки Терези Мей у Палаті громад 26 березня 2018 року, показує, що пом'якшувальна опція була доступною, проте перекладач від неї відмовився. Аналіз відтворення черчіллівської алюзії у зверненні Президента Володимира Зеленського до Палати громад 8 березня 2022 року показує рівень філологічної обізнаності автора, який фіксує як силу алюзії в англомовному фрагменті, так і ціну втрат у скороченому перекладі. Очевидно, що застосування кількісної моделі не затьмарює глибокого філологічного прочитання оригіналу.

П'ятий розділ переміщує модель у прикладну площину через запровадження нормативних діапазонів для п'яти жанрів, п'яти рівнів регулятивної зрілості з пороговими критеріями переходу й двох методик тренінгу. Прикладні пропозиції видаються нам реалістичними: вони включають когнітивно-регулятивний модуль у навчальних планах магістратури зі спеціальності В11 «Філологія» обсягом 30 аудиторних і 30 самостійних годин, спільний стандарт оцінювання між університетами, доповнення до рамки European Master's in Translation (EMT) 2022. Практично значущим є й результат зіставного аналізу якості технологічного забезпечення синхронного перекладу: середній коефіцієнт технологічної інтеграції становить 0,78 у дистанційних епізодах проти 0,60 в очних, що корелює із приблизно 30 % додаткового технологічного навантаження на синхронного перекладача ще до того, як пролунало перше слово мовця.

Загальні висновки дисертації є ґрунтовними та переконливими, вони повною мірою віддзеркалюють основні результати та відповідають поставленим завданням.

Робота є завершеним науковим текстом з логічною структурою викладу й переконливою аргументацією.

Основні положення й результати дисертації висвітлено у 28 наукових публікаціях, з яких 26 — одноосібні: три статті у виданнях, що індексуються у Web of Science Core Collection і Scopus (зокрема одна стаття в журналі категорії

Q2), сімнадцять статей у фахових виданнях України категорії «Б», п'ять публікацій апробаційного характеру й три навчальні посібники загальним обсягом близько 20 друкованих аркушів. Публікації охоплюють усі ключові складники дослідження, а хронологічна тривалість доробку від 2015 до 2026 року показує поступове формування моделі впродовж усього періоду роботи над темою. Кількість і якість публікацій відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук.

Апробація результатів є достатньою, багатовекторною й різноманітною. Положення дисертації представлено на міжнародних і всеукраїнських конференціях, серед яких конференція у Варшавському університеті, спільна конференція КНУ імені Тараса Шевченка і Единбурзького університету, 18-а Міжнародна наукова конференція «General and Specialist Translation / Interpreting: Theory, Methods, Practice». Окремо відзначимо участь у Зимовій школі для викладачів усного перекладу, організованій спільно з Директоратом з питань усного перекладу та організації конференцій Європейського парламенту (Львів, січень 2026 року), і наукові стажування в Університеті Крістіана Альбрехта в Кілі (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel,) у 2023 і 2024 роках.

Реферат відображає зміст дисертації повно й точно. Формулювання мети, завдань, об'єкта, предмета й положень, що виносяться на захист, збігаються з текстом дисертації, числові показники узгоджені з даними розділів, анотації українською й англійською мовами адекватно передають зміст роботи.

Дисертація виконана самостійно й відповідає принципам академічної доброчесності. Концепція МБІУП, принцип інтердисциплінарної когнітивної інтеграції, система дев'яти індексів, формула інтегрального показника якості, типологія прагматичних стратегій, нормативні діапазони й профілі регулятивної зрілості є авторськими розробками. Емпіричну базу сформовано особисто автором, включно зі збором матеріалу, його транскрибуванням, кодуванням і статистичною обробкою. Серед двадцяти восьми наведених авторських праць дві написано у співавторстві, при цьому внесок здобувача стосується концептуальної рамки моделі, авторської аналітики й методології. Цитування коректне, запозичені положення супроводжуються посиланнями на авторів. Тема докторської дисертації не повторює тематики кандидатської дисертації «Ступені інтерферентності у художньому та нехудожньому перекладі», захищеної в 2013 році.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Усі зазначені позитивні моменти дозволяють кваліфікувати працю дисертанта як самостійне дослідження актуальної проблематики в сучасному перекладознавстві. Проте, як і будь-яке дослідження такого наукового жанру та рівня, дисертація Сергія Вікторовича Скрильника викликає декілька зауважень і запитань, на які, сподіваємось, отриматимемо відповіді під час захисту:

1. Щодо статусу технологічного модуля в архітектурі моделі.

Модель заявлена як п'ятимодульна з рівноправними вузлами, але технологічний модуль функціонує не так, як інші: його індикатор включено до регресійного рівняння як контрольний параметр без власної ваги, й власного домену регулятивного втручання він не утворює, що достовірно фіксується й пояснюється автором. Проте чи є виправданим визначати технологічний складник як окремий «модуль», чи, все ж таки, доцільніше розглядати його як умову функціонування системи?

Відповідь на це запитання впливатиме на симетрію моделі, а в дидактичному застосуванні, ймовірно, це може позначитися на формуванні технологічної компетентності порівняно з когнітивною.

2. Щодо референту поняття регулятивної зрілості.

П'ятирівнева типологія регулятивної зрілості є одним із найцінніших прикладних результатів роботи. Автор коректно зазначає, що в основному масиві особи перекладачів не ідентифіковані. Звідси постає термінологічне питання: показники рівнів виведені з поведінки системи в окремих епізодах, проте вони називаються «профілями перекладача», тобто описують характеристики суб'єкта. Якщо досвідчений перекладач у безперервно-граничній серії епізодів покаже профіль нижчого рівня, це буде радше характеристикою ситуації, ніж показником його кваліфікації.

На мою думку, чи не варто було б розмежувати рівень регулятивної зрілості як характеристику особи і режим функціонування системи в епізоді, можливо, застосувавши два окремі терміни, бо для сертифікаційних процедур таке розмежування буде потрібне?

3. Щодо позначення індексів.

Принцип подвійного позначення автор пояснює публікаційною історією роботи: латиницею подано усталені понятєві конструкти й авторські операціоналізації, що увійшли в англомовні статті, кириличним скороченням – лише один термін, коефіцієнт когнітивної економії (ККЕ). З погляду розбудови українського термінологічного апарату конструкція виглядає вразливою, бо система з дев'яти індексів, вісім із яких мають латинські скорочення, ускладнює входження цих понять в український науковий обіг.

Оскільки робота претендує на закладення підвалин нового напряму у вітчизняному усному перекладознавстві, то застосування українських відповідників для всіх дев'яти індексів, хоча б паралельним рядом у словнику основних понять і термінів МБІУП, зробило б концептуально-предметний апарат дослідження доступнішим.

Наведені міркування мають дискусійний характер і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а радше свідчать про

дослідницькі перспективи у царині сучасного перекладознавства. Мету дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано, а залучений фактичний матеріал і сучасні методи аналізу забезпечують валідність отриманих результатів.

Загалом дисертаційна робота С. В. Скрильника є оригінальним, серйозним та глибоким дослідженням, актуальність, новизна, теоретична та практична цінність якого не викликають жодних сумнівів. Робота є завершеною працею, збагачує формування інтелектуальних засад перекладознавства, забезпечує сукупність нових тверджень для наукової дискусії. Усіх висновків автор дійшов особисто, отримано науково обґрунтовані результати. У дисертації не використовуються ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій.

У роботі розв'язано важливу теоретичну й прикладну проблему українського перекладознавства: побудовано й перевірено на широкому емпіричному матеріалі інтегральну лінгвокогнітивну модель англійсько-українського усного синхронного перекладу.

На підставі ознайомлення з текстом роботи, авторефератом та публікаціями автора за темою рецензованої роботи вважаю, що дисертаційна праця СКРИЛЬНИКА Сергія Вікторовича *«Лінгвокогнітивне моделювання англійсько-українського усного синхронного перекладу»* є завершеним науковим дослідженням, яке відповідає «Вимогам до оформлення дисертацій», затвердженим наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 та п. 7, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук. Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», затвердженим постановою КМУ № 1197 від 17.11.2021 зі змінами внесеними згідно з Постановою КМУ № 502 від 19.05.2023, а її автор цілком заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – *перекладознавство*.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
проректор з навчальної роботи
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій
(м. Київ)

Артур ГУДМАНЯН

16.10.2026

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1016 «Ч/2»
«19» 10 2026 р.